
SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

SCIENTIFIC MEETINGS

Book CLXIX

DEPARTMENT OF CHEMICAL AND BIOLOGICAL SCIENCES

Book 11

ETNO VILLAGES
AND RURAL AMBIENT UNITS
IN REPUBLIC
OF SERBIA AND REPUBLIC
OF SRPSKA

PROCEEDINGS OF THE SCIENTIFIC MEETING

April 11th, 2017

Editor

Academician

DRAGAN ŠKORIĆ

BELGRADE

2018

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

НАУЧНИ СКУПОВИ

Књига CLXIX

ОДЕЉЕЊЕ ХЕМИЈСКИХ И БИОЛОШКИХ НАУКА

Књига 11

ЕТНО-СЕЛА
И СЕОСКЕ АМБИЈЕНТАЛНЕ
ЦЕЛИНЕ У РЕПУБЛИЦИ
СРБИЈИ И РЕПУБЛИЦИ
СРПСКОЈ

ЗБОРНИК РАДОВА СА НАУЧНОГ СКУПА ОДРЖАНОГ

11. априла 2017. године

Уредник

академик

ДРАГАН ШКОРИЋ

БЕОГРАД

2018

ТУРИСТИЧКО АКТИВИРАЊЕ ЗАШТИЋЕНЕ АМБИЈЕНТАЛНЕ ЦЕЛИНЕ: НЕГОТИНСКЕ ПИВНИЦЕ

НАДА И. ВИДИЋ*

С а ж е т а к. – Вински подруми – пивнице, саграђени недалеко од града Неготина (Србија), изнад села, по којима носе називе: Рајачке (232 подрума), Рогљевачке (око 152 подрума), Штубичке (40 подрума) и Смедовачке пивнице (30 подрума, табела 1), јединствена су просторно амбијентална целина и налазе се на Прелиминарној листи светске културне баштине УНЕСКО (2010). Истражили смо: активности на туристификацији Неготинских пивница; и колико су и како, у ове процесе укључени: локални ауторитети, локалне институције, локални људски капацитети. У закључцима смо изнели запажања, о могућим границама, на којима туризам може да угрози њихов културни идентитет. Применили смо методе истраживања: аналитичку, теренска истраживања, интервју анкете, синтетичке.

Кључне речи: Неготинске пивнице, подруми, амбијентална целина, туристификација

УВОД

Вински подруми – пивнице, саграђени недалеко од града Неготина (Србија), изнад села, по којима носе називе: Рајачке (232 подрума), Рогљевачке (око 152 подрума), Штубичке (40 подрума) и Смедовске пивнице (30 подрума, табела 1) јединствена су просторно амбијентална целина у свету, према нашим сазнањима.

Због изузетних културно амбијенталних вредности, ови вински подруми налазе се на Прелиминарној листи светске културне баштине Унеско, као заштићене просторне амбијенталне целине (UNESCO Tentative List, Negotinske Pivnice (15/04/2010), www.whe.unesco.org).

У фокусу рада су: истраживање процеса туристификације, са аспекта Модела туристификације – МТ (Видић, 2011: 309, www.dgt.uns.ac.rs/

* Академијски Одбор за село САНУ, Београд, alma.mons@hotmail.rs

ctth/, page:301–312) и Модела Рурални туристички стубови – МРТС (Видић, 2013: 512, www.dgt.uns.ac.rs/ctth, page: 510–530); и предлози – виђење – формулисање: Дестинацијског туристичког менаџмента – ДТМ, заштићеног комплекса Неготинске пивнице.

Да подсетимо, туристификација је процес трансформације потенцијалних туристичких вредности у туристичке атракције (Видић, 2011:308). У овом комплексном процесу, основна компонента поменутог Модела туристификације је потенцијална туристичка вредност – мотив путовања, као научни производ, а фактори трансформације су интеракција: политике – на свим нивоима; људског капитала, посебно локалне заједнице; финансија. Основне компоненте Модела Рурални туристички стубови – МРТС, су: знање, као темељ туристичког производа; интелектуални капитал локалне заједнице; партнерства; одрживи развој; примена ИТ технологија у процесу туристификације (Видић, 2013: 512). На компонентама поменутих модела, сачињен је Анкетни упитник, који је достављен: Туристичкој организацији Општине Неготин (20. јула 2016, путем e-mail-a) и сарадницима у месним заједницама у селима Неготинских пивница (путем e-mail-a, јула, 2016), са молбом да их проследи власницима винских подрума. Анкетни упитник садржи 9 поглавља, са конкретним питањима (табела 2).

ИСТРАЖИВАЊЕ

Неготинске пивнице: Рајачке, Рогљевачке, Смедовске и Штубичке, налазе се у Неготинској Крајини, у општини Неготин (37056 становника, Борски округ, табела 1, мапа 1), на североистоку Српско-балканске макроцелине (Просторни план Републике Србије 2014–2020. година). То је пограничан предео, лоциран у доњем току реке Тимок, на тромеђи: Републике Србије, НР Бугарске и СР Румуније (мапа 1). Пивнице носе називе по називу села, у чијем се атару налазе, како је написано.

Неготинске пивнице имају изванредан туристичко-географски положај: у непосредној су близини реке Дунав, паневропског Коридора 7 и Националног парка „Ђердап“; на атрактивним туристичким рутама: Пут Римских царева (Мастер план културно-историјске руте – Пут Римских царева, (2007), www.mtt.gov.rs) и винској рути. Неготинске пивнице припадају туристичкој дестинацији „Доње Подунавље“ (Мастер план туристичке дестинације „Доње Подунавље“ (2007), www.mtt.gov.rs). Према просторном плану општине Неготин – ППОН („Сл. лист општине Неготин“ 16/2011), општина Неготин је „... сврстана у Крајински туристички рејон. Рејон представља источни део Централне туристичке зоне и туристичке регије Ђердап“ (ППОН, страна: 14).

Према географским одликама Неготинске Крајине, могуће је издвојити следеће типове предела: 1) Алувијална раван са приречним шумама и ораницама; 2) Побрђе и брежуљкасто земљиште, виногорја; 3) Брдски предео под ораницама, пашњацима и шумом (Ђукановић и сарадници, 2015 : 26).

Неготинске пивнице налазе се у пределу: побрђа и брежуљкастог земљишта, са надморском висином од 100 м до 270 м и припадају типу „традиционалног (историјског), виноградарског културног предела, са благо заталасаним узвишењима, испресецаним вододеринама, бујичним потоцима“ (Ђукановић и сарадници, 2015:35).

У општини Неготин, од укупног броја газдинстава, 45,94% су виноградарска, а у поменутиим селима 8,61% (табела 1). Неготинска општина, са 38 села, изразито је погранично подручје, са демографским одликама, карактеристичним за сеоска насеља у нашој земљи: природна депопулација; демографско старење: индекс старења у селима: 2,75%, а у Неготину: 0,65%, (Радовановић, Гиговић, 2010: 122, табела 7); дезаграризација: у селима удео пољопривредног становништва у укупном сеоском је 24,4%, а у граду 1,6% (Живковић, Јовановић, 2010).

Неки истраживачи, излаз виде у трансформацији овог региона у „трансгранични тип региона“ (Радовановић, Гиговић, 2010: 126). Овоме додајемо, *да постоје реални ресурси, за функционалну трансформацију, овог региона у атрактивну туристичку интеррегионалну дестинацију.*

НЕГОТИНСКЕ ПИВНИЦЕ

Од римског периода до данас, виноградарство је било значајна делатност у Неготинској Крајини. Томе погодују стабилни, а повољни природни услови: педолошки, климатолошки (највећи број сунчаних дана током године, у земљи: 2.353,0 часова – Неготин (Зајечар: 1.796,0 часова; Београд: 2.351,5 часова); Метеоролошки годишњак 1, 2015), геоморфолошки – повољна експозиција предела, на којима се гаји винова лоза; хидролошки – довољна количина влаге, позитиван утицај реке Дунав. Такве услове, вредни домаћини претварали су у профитабилну виноградарску производњу, особито у 18. и 19. веку и извозили вино у Француску (земљу вина) и друге европске земље. У тој златној винској ери ових предела, домаћини из села: Рајац, Рогљево, Штубик, Смедовац (мапа 1), саградили су мале *винске куће, са подрумима-пивницама*, изван насеља, које носе назив по селима: Рајачке пивнице (сл. 1 и 2), Рогљевачке (Рогљевске) пивнице (сл. 3 и 4), Штубичке пивнице (слика 5), Смедовачке пивнице (слика 6).

Сл. 1. Рајачке пивнице.
(Извор: <http://www.rajackepivnice.com>)

Сл. 2. Туристички активиран подрум
у Рајачким пивницама.
(Извор: <http://www.panacomp.net/rajac>)

Сл. 3. Рогљевачке пивнице – туристички активирани подруми.
(Фото: Н. И. Видић, 30. 8. 2016)

Сл. 4.

Сл. 5. Штубичке пивнице.
(Извор: <http://eastside.rs/index.php/kultura/>)

Сл. 6. Смедовачке пивнице.
(Извор: <http://www.sportdepot.rs/rs/>)

Пивнице – вински подруми сазидани су у непосредној близини винограда. Рајачке пивнице налазе се 2 км западно од села Рајац, на брду Бели Брег; Рогљевачке пивнице су у близини села Рогљево, на надморској висини између 80–110 м н. в.; пивнице у селу Штубик налазе се 5 км северно од Неготина, а Смедовачке уз истоимено село (мапа 1).

Мапа 1. Географски положај Неготинских пивница.
/www.google.rs/search?q=turistička+karta+opštine+negotin

Вински подруми саграђени су изван села, у сачуваној еко средини, јер за прераду и чување вина услови морају бити: **чиста средина и тишина**, како верују овдашњи домаћини, а тако је забележено и у литератури (Žikić A., Đorđević Ž., 1999; Алфиревић, 2011). Подруми у Рајачким и Рогљевачким пивницама, једноставних су архитектонских одлика, а имају четвороугаону основу – подрум, укопан у земљу око 2 м, са једном просторијом (понеки подруми имају и још једну мању просторију), у којој се прерађује грозђе и чува вино у бурадима и са неопходном опремом. У подруме се улази са улице, са неколико степеница, а под је најчешће земљани. У подрумима је температура око 18°C, током године и најоптималнија је за одржавање квалитета вина.

Изнад подрума налази се просторија у којима су боравили домаћини. Кровови имају четири воде, покривени су црепом, без димњака; са вратима, најчешће лучног облика, са китњастим и другим украсима (сл. 2, 3, 4). Неки подруми имали су врата и са задње стране и служили су за уношење грозђа. Подруми су грађени од тесаног камена, из непосредне

околине. Зидари су били мекедонски гастарбајтери, а неки су своје градителске вештине преносили и на домаћине (Алфиревић, 2011). Домаћини – винари из Рајца и Рогљева подруме су градили једне поред других и формирали насеље од винарија – компактне структуре, са кривудавим улицама (слика 7, Алфиревић, 2011), са централним тргом, као местом важних догађаја и окупљања (слика 8).

Сл. 7. Гроздаста структура
Рајачких пивница.
(Извор: Алфиревић, 2011)

Сл. 8. Трг – Запис у Рајачким пивницама.
(Извор: <http://wheretoserbia.com/>)

Штубичке и Смедовачке пивнице разликују се по архитектонској структури и локацији од Рајачких и Рогљевских. У њима су, пивнице – подруми приземне зграде (сл. 5, 6), једноставне архитектонске конструкције и одлика. Штубичке пивнице расуте су дуж регионалног пута, а Смедовачке, у село, покривене су црепом у медитеранском стилу (слика 6).

Пивнице – подруми, нису били само значајна места за прераду грозђа и чување вина, већ су то била значајна култна – социолошко-културолошка места за домаћине – винаре, становништво из села. Ту се славила берба грозђа, заштитник винара Св. Трифун, чак и сахрањивало. Необично гробље у Рајачким пивницама, са споменицима у виду стубова, од жућкастог пешчара, са барелефима, проглашено је за културно добро, 1980. године.

У Неготинским пивницама, производе се бела вина (багрин, совињон, италијански ризлинг) и црна вина (гаме, црни бургундац, вранац, прокупац).

Након готово, више од два века, пивнице су проглашене за: културно-просторну целину изузетног значаја за Републику Србију (Службени гласник СРС 28/83); међународну културну баштину UNESCO-а, са називом: Неготинске пивнице и стављени су на Прелиминарну листу UNESCO-а – Tentative Lists, 15/04/2010, (<http://whc.unesco.org/en/tentativelists/state=rs>).

Процес туристификације Неготинских пивница, односно, њихово туристичко активирање, истраживали смо:

- на терену – обиласком Неготинских пивница: опсервацијом туристичке праксе и разговором са винарима (последњи пут 30. августа 2016);
- путем анонимне анкете, које смо спровели са власницима подрума, на основу поменутог анкетног упитника (јули, 2016),
- учествовањем у завршној расправи о Нацрту Плана детаљне регулације комплекса Рогљевачке пивнице (Општина Неготин, 30. августа 2016).

ДИСКУСИЈА

Вински туризам у свету, а и код нас атрактивна је врста туризма, а у дефиницијама се најчешће наглашава да обухвата туристичке посете: виногорјима, винским подрумима, винским фестивалима и другим винским догађајима (Hall, 2000; Carlsen at ..., 2006, 2007). Вински туризам је феномен: социолошки, културолошки, просторни, економски. Неизоставно је, да такав приступ буде примењен и у креирању винске туристичке понуде и у Неготинским пивницама.

Скрећемо пажњу, да је ова врста туризма у свету, предмет бројних научних истраживања. Тако само, у бази података Цирета – Le Centre International de Recherches et d'Études Touristiques (CIRET) in Aix-en-Provence, има преко 280 истраживачких радова, посвећених винском туризму (Carlsen, Charters, 2006). Код нас, изванредно број истраживача бави се тим питањима, а на неким факултетима се изучава, као тематска врста туризма. Тако, и за креирање атрактивних туристичких програма у Неготинским пивницама, имамо истраживачких-кадровских потенцијала.

- У Декларацији о винском туризму, усвојеној у Џорџији – Georgia Declaration on Wine Tourism (9. септембар 2016), између осталог се наводи, да је вински туризам:
- фундаментални део гастрономског туризма (тачка 12), саставни део културног туризма (тачка 19),
- у стању да генерише значајне економске и социјалне бенефиције у свакој дестинацији, да има важну улогу у погледу културног и природног очувања ресурса (тачка 14) у већини у руралним подручјима (тачка 16).

Туристички потенцијали Неготинских пивницама, отварају изванредне перспективе за развој профитабилног винског туризма, који може да генерише економске и социјалне бенефиције, у овој, изванредно атрактивној предеоној целини, како пише у поменутој Декларацији. То значи:

- заустављање депопулације ових предела,
- подстицање њихове укупне: економске, социјалне, културне виталности и то, не само пивница већ и села, по којима носе имена,
- њихову просторну трансформацију, у туристички атрактивну дестинацију *руралној винској туризму – у заштићеном простору*: културног, манифестационог, гастрономског, екскурзионог, омладинског, камперског, транзитног; рекреативног – у контрактивној зони, итд.

Резултати овог истраживања, о туристификацији потенцијалних туристичких ресурса у заштићеном комплексу Неготинске пивнице, показују да:

1. Туристичко активирање заштићеног амбијенталног комплекса – Неготинске пивнице је *тежна и очекива*.

Наилашавамо, да не постоји целински документи о: стању ресурсне основе; није урађена њихова туристичка валоризација; није дефинисана концепција и артикулација развоја туризма; није формиран тим стручњака, који ће се бавити и скључи во овим питањима; није има таквих институција или организација.

Све што је до сада урађено, на туристичком оживљавању Неотинских пивница, део је њихових активности: људи и институција, у Ојштини Неотин и ван ње, којима је развој туризма у Неотинским пивницама, једна од бројних активности, а не ирматна делатност. Туристичке вредности Неотинских пивница и њихов значај, као заштићене светске културне баштине, неизоставно захтевају поштовану посвећеност, у будућности. То захтева и свестрану подршку локалној заједници.

За оне, којима ће туристификација ресурсне основе Неотинских пивница, бити примарна делатност, предлагемо, да основне компоненте будућег туристичког производа, овог особеног архитектонског комплекса, чини *креативна туристичка зона*:

- а) Винских подрума, појединачно.
- б) Заштићен вински просторни комплекс, сваке од пивница: Рајачке, Рогљевске, Штубичке, Смедовачке.
- в) I контрактивна зона: *села*.
- г) II контрактивна зона: *окружење*.

2. Започета је ревитализација и реконструкција екстеријера и ентеријера око 10 подрума у Рајачким пивницама (од 232) и исто толико у Рогљевачким пивницама (од 152), (табела 1). Обновљени подруми, имају туристичку функцију. У анкетном истраживању, које смо спровели у Рогљевачким пивницама, од 10 туристички активираних пивница – подрума, седам власника подрума одговорили су на анкетно истраживање (табела 2). Резултати анкетног истраживања показују, да:

Табела 1. Број становника, виноградарских газдинстава, подрума, у пределу заштићених Неготинских пивница 10/11

Област/ општина/ село-пивнице	Укупно становника*	Виногради у ха**	Број газдинстава**		Број подрума***			
			укупно	виногра- дарских	укупан	Туристички активираних	Неакти- вираних	остаји
Борска	124992	1182,78	12596	4531	–	–		
Неготин	37056	797,94	4700	2159	–	–		
Рајац	275	63,1	96	72	232	око 10	163	59
Рогљево	123	44,13	45	36	152	око 10	103	39
Смедовац	112	37,81	52	46	30	–		
Штубик	874	9,93	212	66	око 40	–		

Извори: * www.popis2011.stat.rs/?page_id=2162

** www.popispoljoprivrede.stat.rs/page_id=6221

*** Б. Томашевић: лична – теренска истраживања, документација Републичког завода за заштиту споменика културе, стање на дан: 1. август 2016.

– власници подрума самоиницијативно: обнављају подруме, сопственим средствима и идејама; креирају туристички производ, без стручне помоћи и туристичког знања и без познавања туристичке праксе,

– туристички производ је сведен на минимум и претежно су у понуди: дегустација и продаја вина и гастрономски специјалитети. Један винар је подрум претворио и у изложбени простор (слика 9).

Табела 2. Резултати анкетног истраживања у Рогљевачким пивницама, јули, 2016. 10/11

ПИТАЊА У АНКЕТИ	ОДГОВОРИ ИСПИТАНИКА – УКУПНО 7
Навести стручне радове о пивницама	– позитивно одговорила 2 испитаника
Помоћ локалних ауторитета	5 – нема је / 1 – врло мало/ 1 – добијена субвенција
Помоћ туристичке организације општине	6 – нема је/ 1 – промоција
Стручна – консултантска помоћ	3 Републички завод за заштиту споменика културе/4 сами уређујемо подруме и понуду
Да ли сте сачували архитектонску аутентичност подрума?	6 – потпуно / 1 – споља да, унутра – делимично
Активности за туристе	3 – ништа/ 3 – дегустација, продаја вина/1 обилазак винограда
Извори финансирања	6 – лични извори /1 – субвенција
Број туриста	1–300 (200 домаћих и 100 страних), 1–100 (70 домаћих и 30 страних), 5 – без одговора
Примена ИТ технологија	1 фејсбук / 1 – сопствена иницијатива/5 – без одговора
Партнерства	1 са винарима /6 – нисам размишљао о томе

ПИТАЊА У АНКЕТИ	ОДГОВОРИ ИСПИТАНИКА – УКУПНО 7
Напишите предлоге	<ul style="list-style-type: none"> – потребна реконструкција подрума, – потребно улагање у производњу и опрему, – изградити путеве, – увести неки вид кредитирања, – организовати едукацију и више рекламе.

Сл. 9. Антиквитети у подруму у Рогљевачким пивницама. (<http://www.sportdepot.rs>)

Сл. 10. Гробље у Рајачким пивницама. (Извор: <http://mapio.net>)

Неки винари су просторије изнад подрума, адаптирали у смештајне капацитете, затим у ресторан. У периоду златне винске ере, имућни домаћини градили су репрезентативне варошке куће у селима, а данас их уредили, за смештај туриста.

У процесу туристификације, изворне туристичке вредности, могу изгубити своје изворне вредности, ако се носиоци туристичке понуде прилагоде туристичкој тражњи, која то од њих тражи, због финансијског профита. Ту трансформацију, посебно уметничких изворних вредности, чији је примарни мотив економски профит, а не њихова уметничка улога, Грабурин је означио појмом: *туристичка уметност* (Грабурин, 1976: 61). У овом истраживању, применићемо тај појам, за оне винске подруме, у Неготинским пивницама, који су изгубили споменичку аутентичност, у процесу туристификације. *Међутим, треба нагласити, да у заштићеном пределу, не би смело доћи до трансформације заштићених објеката, који љубе споменичку вредност и које би означили појмом: туристичка уметност.* Туристичко уређење винских подрума и њихово туристичко активирање, спроводе домаћини-власници подрума, уз повремену стручну подршку.

Запазили смо, да има самоиницијативног уређивања подрума и простора око њега, без стручне помоћи, што је резултирало рђавом туристичком уметношћу и нарушило изворну амбијенталну аутентичност.

У монографији: „Рајачке пивнице – заштита-обнова-развој – методе пројектовања у контексту заштићене средине“, Ђорђе Алфиревић (2011), предлаже неколико варијанти обнове винских подрума у Рајачким пивницама, а то су:

- *сцраптеија мимикрије* – за централне делове пивница, где се задржава оригинална архитектура,
- *сцраптеија асоцијације* – за делове на граници заштићеног комплекса, где се може делимично одступити од изворних архитектонских одлика, али се мора асоцирати на њих,
- *сцраптеија експресије* – за делове у близини заштићеног комплекса, али не у додиру са њима, где је дозвољен слободнијим ауторски приступ, али у духу изворне архитектуре.

3. У функцији очувања заштићеног амбијенталног простора Неготинских пивница и њиховог одговорног просторног уређења и коришћења, у Општини Неготин усвојени су: План детаљне регулације Рајачких пивница (2015) и План детаљне регулације комплекса Рогљевачке пивнице (2016).

Локална самоуправа је суорганизатор догађаја и манифестација у Неготинским пивницама: Светковина за Св. Трифуна (фебруар), затим Регионални рестаураторски камп, у Рогљеву, у сарадњи са Републичким заводом за заштиту споменика културе; Ликовна колонија 'Ехо музике' у неготинском виногорју (август 2011); у основној школи се спроводе тематски ликовни конкурси о пивницама.

4. То, што су Неготинске пивнице, заштићена светска културна баштина, треба уважавати у свим: плановима, стратегијама, пројекцијама, активностима, акцијама, које се спроводе у овом изузетном простору. Особиту одговорност имају сви који су укључени у њихово туристичко активирање: винари – власници подрума, локална самоуправа, локално становништво, сви који дизајнирају њихов туристички производ, регионални и национални учесници, партнери у међурегионалној сарадњи.

ЗАКЉУЧЦИ

1. Неготинске пивнице: Рајачке, Рогљевачке, Смедовске и Штубичке, су просторно – културно-историјска целина, изузетног значаја, према Закону о културним добрима РС (1994) и налазе се на Прелиминарној листи Унеско културне баштине, (UNESCO Tentative List, Negotinske Pivnice (15/04/2010), www.whe.unesco.org).

2. Неготинске пивнице су јединствен пример у земљи, руралне винске туристичке дестинације у заштићеном пределу.

3. Неготинске пивнице, као заштићени амбијентални комплекс светске културне баштине, заслужују да буду проглашене за: т у р и с т и ч - к и простор, у складу са Законом о туризму (Члан 14, „Сл. гласник РС“, бр. 36/2009, 88/2010, 99/2011, 93/2012 и 84/2015).

4. Полазећи од изнетих резултата истраживања у раду и акцентованих неоспорних чињеница (1, 2, 3) истичемо на значај активности у Неготинским пивницама, које предстоје, а то су:

- процес припреме коначног предлога да Неготинске пивнице, као амбијентална споменичка целина, са Прелиминарне листе Унеско, буде стављена на листу Унеско културне баштине,
- даље туристичко активирање и брендирање овог јединственог и заштићеног туристичког предела.

5. Полазећи од изнетих чињеница, предлажемо:

- Скупштини општине Неготин и надлежним министарствима за привреду, туризам и културу, у Влади Републике Србије, да формирају организацију / предузеће за управљање заштићеним амбијенталним простором Неготинске пивнице, са функцијом Дестинацијске менаџмент организације – ДМО (Члан 14 Закона о туризму, „Сл. гласник РС“, 84/15). Неопходно је да поменута организација / предузеће, буде у потпуности посвећена: развоју виноградарства и винарства; заштити и очувању овог изузетног споменичког комплекса; његовом туристичком уређењу, туристичком активирању, презентацији.

6. Препоручујемо:

- а) Републичком заводу за заштиту споменика културе, да свим власницима винских подрума у заштићеним Неготинским пивницама, достави Одлуку UNESCO-а о Прелиминарној листи, на којој су Неготинске пивнице проглашене за заштићени споменички комплекс.
- б) Туристичкој организацији општине Неготин и одговарајућој стручној служби Скупштине општине Неготин, да објаве на својим сајтовима, наведену Прелиминарну листу UNESCO-а о Неготинским пивницама.

ЗАКЉУЧАК

Неготинске пивнице: Рајачке, Рогљевачке, Смедовске и Штубичке, налазе се у Неготинској Крајини, у општини Неготин (37056 становника, Борски округ), на североистоку Српско-балканске макроцелине (Просторни план Републике Србије 2014–2020. година). То је пограничан предео, лоциран у доњем току реке Тимок, на тремеђи: Републике Србије, НР Бугарске и СР Румуније. Пивнице носе називе по називу села, у чијем се атару налазе.

Због изузетних културно амбијенталних вредности, ови вински подруми налазе се на Прелиминарној листи светске културне баштине

Унеска, као заштићене просторне амбијенталне целине (UNESCO Tentative List, Negotinske Pivnice (15/04/2010), www.whe.unesco.org).

Вински подруми су саграђени изван села, у сачуваној еко средини, јер за прераду и чување вина услови морају бити: **чиста средина и тишина**, како верују овдашњи домаћини, а тако је забележено и у литератури (Žikić A., Đorđević Ž., 1999; Алфиревић, 2011).

Пивнице – подруми, нису били само значајна места за прераду грождја и чување вина, већ су то била значајна култна социолошко-културолошка места за домаћине-винаре, становништво из села. Ту се славила берба грождја, заштитник винара Св. Трифун, чак и сахрањивало. Необично гробље у Рајачким пивницама, са споменицима у виду стубова, од жућкастог пешчара, са барелефима, проглашено је за културно добро, 1980. године (слика 10).

Туристичко активирање заштићеног амбијенталног комплекса – Неготинске пивнице је тек на почетку.

Наглашавамо, да не постоји целовит документ о: стању ресурсне основе; није урађена њихова туристичка валоризација; није дефинисана концепција и артикулација развоја туризма; није формиран тим стручњака, који ће се бавити и с к љ у ч и в о овим питањима; нити има таквих институција или организација.

Све што је до сада урађено, на туристичком оживљавању Неготинских пивница, део је повремених активности: људи и институција, у Општини Неготин и ван ње, којима је развој туризма у Неготинским пивницама, једна од бројних активности, а не п р и м а р н а делатност. Туристичке вредности Неготинских пивница и њихов значај, као заштићене светске културне баштине, неизоставно захтевају потпуну посвећеност, у будућности. То захтева и свестрану подршку локалној заједници.

Од бројних активности, које предстоје у заштити и туристичком уређењу подрума у Неготинским пивницама и најближег окружења, у њиховој контрактивној зони, издвајамо:

- процес припреме коначног предлога да Неготинске пивнице, као амбијентална споменичка целина, са Прелиминарне листе Унеска, буде стављена на листу Унеско културне баштине,
- даље туристичко активирање и брендирање овог јединственог и заштићеног туристичког предела.

Полазећи од изнетих чињеница, предлажемо:

- Скупштини општине Неготин и надлежним министарствима за: привреду, туризам и културу, у Влади Републике Србије, да формирају о р г а н и з а ц и ј у /предузеће за у п р а в љ а њ е з а ш т и ћ е н и м амбијенталним простором.

Неготинске пивнице, са функцијом Дестинацијске менаџмент организације – ДМО. Поменута организација/предузеће, треба у потпуности да буде посвећена, даљој заштити и туристичком активирању, овог изузетног амбијенталног комплекса.

ЛИТЕРАТУРА

- Alfirević, Đorđe. 2011. *Rajacke pivnice – zaštita-obnova-razvoj – metode projektovanja u kontekstu zaštićene sredine, monografija*. Beograd: Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije – IAUS, Arhitektonski fakultet, ORIONART.
- Alfirević, Đorđe. 2011. *Customary rules of the rajac wine cellars construction*, SPATIUM International Review, No. 24, pp. 51–56.
- Бачевић, Јана. 2006. *Антиролологија туризма и транзиција – концепције о развоју туризма у Књажевицу*. Гласник Етнографског института САНУ, LIV 377–388.
- Белиј, Марија, Вељковић, Јована, Павловић, Сања. 2014. *Улога локалне заједнице у развоју туризма – case study село Забрећа*. Гласник Српског географског друштва, свеска XCIV, број 2, стр.9–15.
- Vidić, I., Nada. 2011. *Thematic Tourism – Motives Profiling and Global Code of Ethic for Tourism*, Proceeding of papers, full article online : www.dgt.uns.ac.rs/ctth/, page: 301–312.
- Vidić, I., Nada. 2012. *Rural tourism resources – potential or attractions – case study: city municipality of Novi Sad (Vojvodina, Serbia)*, Annals of University of Craiova, Series: Geography, vol. 12 (new series), page: 121–131, / www.analegeo.ro
- Видић, И., Нада. 2013. *Рурални туризам у ваљевским селима у функцији одрживог развоја*, Зборник Матице српске за друштвене науке, број 143/2, стр. 309–319.
- Vidić, I., Nada. 2013. *Pillars of Rural Tourism – Between Natural and Cultural Resources*, Collection of Papers, full article online : www.dgt.uns.ac.rs/ctth/, page: 510–530.
- Видић, И., Нада. 2016. *Рурални туризам и локални развој руралних заједница*, монографија, Завод за развој села, Београд, стр.1–327.
- Graburn, Nelson N. N. 1976. *Ethnic and tourist arts*. / www.books.google.rs, preuzeto: 17. 05. 2016/
- Група аутора, приредили: Ђорђевић, Б. Д., Стевановић Ђ., Тодоровић Д. 2011. *Село у иојраничју источно и југоисточно Србије*. Зборник радова у оквиру пројекта: *Одрживост и идентитет Срба и националних мањина у иојраничним околностима источно и југоисточно Србије*, Машински факултет Универзитета у Нишу. Београд: Службени гласник и Завод за проучавање села.
- Ђукановић, Зоран и сарадници. 2015. *Вино Град – The Art of Wine*. Београд: Универзитет у Београду, Архitektonски факултет.
- Жижић, Д., Александар. 1997. *Насеља и демографска обележја Нејојинске Крајине*. Библиотека : *Хронике села*, Одбор Српске академије наука и уметности за проучавање села.
- Жижић, Д., Александар. 1997. *Крајинска насеља доње Тимока – Рођево, Смедовац и Вељково*. Библиотека : *Хронике села*, Одбор Српске академије наука и

- уметности за проучавање села. Жижић, Бранимир. 2007. *Рођевски родослови*. Неготин: Самиздат.
- Жижић, Бранимир. 2011. (Ур.). *Културни идентитети као нематеријално културно наслеђе*. Зборник радова са скупа: *Културни идентитети у 21. веку*. Београд: Филозофски факултет.
- Живковић, Љиљана, Јовановић, Славољуб. 2010. *Утицај дејоулације на њромену сѣрукѣуре аѣрарноѣ сѣановниѣва оѣѣѣине Неѣѣѣин*. Демографија, књига VII, стр.129–141.
- Jack Carlsen, Stephen Charters, editors. 2006. *Global wine tourism: research, management and marketing*, ISBN 978 1 84593 170 4, Book with 33 authors: pp. 1–278, www.cabi.org
- Радовановић Светлана, Љубомир Гиговић. 2010. Демографски процеси у пограничном подручју Србије према Бугарској. *Демографија*, књига VII, стр.105–128.
- C. Midhael Hall. Liz Sharples, Brock Camburne, Niki Mrionis. 2000. *Wine tourism around the world: development management and markets*, Book: 348, pp, London.
- UNESCO-NARA Document on Authenticity, 1994 (www.unesco.org).
- Чучуловић, Родољуб, Чучуловић Ана. 2010. *Туристичка валоризација Оѣѣѣине Неѣѣѣин*. Гласник Српског географског друштва, свеска XC, број 3, стр. 89–101.
- Метеоролошки годишњак 1. климатолошки подаци 2015. Београд, 2016. година, Републички хидрометеоролошки Завод Републике Србије, За интерну употребу, http://www.hidmet.gov.rs/podaci/meteo_godisnjaci/

Nada I. Vidić

TOURIST ACTIVATION ON THE PROTECTED ENVIRONMENTAL AREA – NEGOTINSKE PIVNICE

S u m m a r y

Negotinske Pivnice: Rajačke, Rogljevačke, Smedovske and Štubičke, located in the Negotin Krajina, Negotin in the municipality (37056 inhabitants), in the northeast of the Serbian-Balkan regions (Spatial Plan of Serbia 2014–2020). This is landscape, located in the lower reaches of the river Timok, on the border: the Republic of Serbia, NR Bulgaria and Romania SR. Wine cellars are named according to the name of the village, to which are built.

Because of its exceptional cultural and environmental values, these wine cellars are located on the UNESCO Tentative List, (15/04/2010), www.unesco.org.

Wine cellars were built outside the village, in the middle of eco preserved because processing and storing wine conditions must be: clean environment and quiet, they believe the local hosts, and it is so noted in the literature (Zikic, Djordjevic, 1999, Alfrevic, 2011).

Wine cellars, were not only an important city for the processing of grapes and storing wine, but it was significant cult-sociological-cultural city of domestic – winemakers, the population of the village. Here are celebrating the grape harvest, the protector of winemakers Sv. Trifun even a burial.

Tourism activate of Negotinske Pivnice is only in its initial phase. We suggest of the Municipality Negotin and relevant ministries to form a Destination Management Organization-DMO Negotinske Pivnice.

Key words: Negotinske Pivnice, cellars, touristification, protected area